

*H*a megnézzük korunk ünnepeit filmjeit, akkor látjuk, hogy a felnőttek is ki vannak éhezve a mesékre. Ez így is van rendjén, hiszen a vízi tündérekéről, boszorkányokról és ördögökről szóló történeteket eredetileg felnőttek mesélték – felnőtteknek. Aztán ahogy a hagyományos paraszti társadalom elmúlt, velük együtt enyészett el a mesevilág is. Csupán néhány kivételes ember akadt, aki a széthullás pillanatában még megörökítette ezt a szellemi anyagot. Baranya népeinek meséit Berze Nagy János mentette meg az örökkévalóságnak.

Berze Nagy a Heves vármegyei Besenyőtelken látta meg a napvilágot egy parasztcsalád tizenegyedik gyermekeként. A humán beállítottságú fiú először a helyi iskolában, majd Tiszasülyön tanult, gimnáziumi éveit pedig Gyöngyösön, Egerben és Jászberényben töltötte. Már ekkor vonzódott a néprajzi gyűjtőmunkához, de mellette versírással is próbálkozott. Az érettségi után Budapesten végezte az egyetemet, ahol Katona Lajos tanítványul szegődött. A kitűnő filológus és

kásait. Ennek az érdeklődésnek köszönhetően született meg Szeged környékén Bálint Sándor vezetésével a szakrális néprajz, más mesterekkel pedig a hazai folklórkutatás nagy generációja.

Berze vállalkozásának alkalmat Fischer Béla, Baranya vármegye alispánja szolgáltatta, aki megteremtette a vállalkozás anyagi hátterét. Berze Nagy János 1933-ban kapta a megbízatást a vármegyei gyűjtőmunka megszervezésére, s a kiadás gondozására. E munkájában kitűnő segítőtársai akadtak a

ta. A kor jelentős etnográfusa, Ortutay Gyula így értékelte a hatalmas munkát: „Három vaskos kötet, több mint 1800 oldal: mind baranyai népköltészeti anyag, népdal, mese, balladák, népi hiedelmek és szokások, hogy e megye népének szellemi élete az olvasó előtt minden részletében megvilágosodjék. Baranya megyét országszerte csak szomorú nevezetessége tette hírhedtté, az egyke, a fogyó magyarsága s nemzetiségi problematikája. ... Ki se hitte volna, hogy a különben is erősen polgárosodó baranyai «pógá-

Mesék az örökkévalóságnak:

Berze Nagy János néprajzkutató

irodalmár vetette fel az országban először a népmesék gyűjtésének fontosságát, korai halála miatt azonban tanítványa, a fiatal Berze végezte el a kiszabott munkát. Mindezt úgy, hogy 1905-ben történő doktorrá avatása után a tanügyi igazgatásban helyezkedett el, és tanfelügyelői gyakornokként a bánáti Lugosra került. Családot alapított, majd megkezdte közel két évtizedes vándorlását, melynek állomásai többek között Kolozsvár, Nagyenyed, Csíkszereda, Debrecen, Pancsova és Szekszárd voltak. 1924-ben Pécssett telepedett le, és haláláig ez maradt az otthona.

Berze tanfelügyelőként bejárta Baranyát, és megismerte a falusi kántortanítókat. Az ő segítségükkel vált lehetővé, hogy egy hatalmas, az egész megyére kiterjedő folklórgyűjtést szervezhessenek. A trianoni békediktátum után a magyar tudományosság előszere-ttel fordult a vidék felé, és elkezdte megismerni a parasztság múltját és szo-

megye tanítóiban, tanáraiban. A gyűjtés több éven át zajlott, az 1938-ban lezárt kutatás eredményei 1940-ben láttak napvilágot három vaskos kötetben, mintegy 1800 oldalon. A baranyai magyar néphagyományok I-III. című munkát Horváth István alispán kezdeményezésére a vármegye adta ki, ami unikumnak számított már abban az időben is.

A gyűjtés minden irányba kiterjedt: népi játékoktól népdalokon és népballadákra át népmeséig, tréfákig, szólásformáktól és tájszavaktól egészen a babonáig. Külön öröm, hogy a népdalokat, énekeket a dallamokkal együtt közli, egyik-másik mesemondónak vagy nótafának pedig a fényképét is közread-

rok» még ennyi s ily értékes hagyományt őriztek volna meg. ... a leggazdagabb gyűjtemény Berze Nagyé egyetlen tájegység népének szellemi javairól. S ezt az érdemét csak emeli az, hogy éppen Baranya megye fogyatkozó magyar népének dalait, meséit gyűjtötte össze: egy szinte szemünk láttára elsüllyedő, fulladó világot. Tudományunk s egész művelődésünk hálás munkájáért: Baranya magyar népe immár megmenekült a pusztulástól – a szellem világában.” Nem véletlenül hirdeti emléktábla Pécssett a Janus Pannonius utcában egykori házát, és viseli nevét a bogádi iskola. Amikor a Szőlőszem királyfit olvassuk este, jusson eszünkbe a jeles gyűjtő.

A neves elődeink rovat megjelenését a Grawe Életbiztosító Zrt. támogatja

